

Kommunal- og moderniseringsdepartementet  
Postboks 8112 Dep  
0032 Oslo

11.09.2014

Deres ref.: 14/2354-7

Saksbehandler: Linda Nilsen Ask  
Direkte innvalg:

Saksnr. 14/11650-4  
Løpenr. 55219/14  
Arkivnr. L40 &00

## Høringsuttalelse fra Rogaland fylkeskommune vedrørende Byggteknisk forskrift, TEK10 Forslag til endringer i tekniske krav til byggverk av 2010-03-26 nr 489

Vi viser til Kommunal- og moderniseringsdepartementets høringsforslag av 2014-06-08 om forenkling av byggetekniske krav i Byggteknisk forskrift, TEK10. Fylkeskommunen noterer seg at Departementets forslag kun berører kravene som er knyttet til universell utforming i forskriften og ikke krav til miljø og energi.

### Departementets forslag til endringer

Det foreslås følgende endringer:

1. To alternative forslag til endring av tilgjengelighetskrav i boenhet:
    - a. Unntak fra tilgjengelighetskrav for inntil 50 prosent av boenheter på 50 m<sup>2</sup> BRA eller mindre i en bygning § 12-2 første ledd, eller
    - b. Krav til snusirkel reduseres fra 1,5 m til 1,4 m og skal gjelde i kun ett rom av hver funksjon § 12-7 annet ledd
    - c. Entre og garderobe § 12-8 første ledd
    - d. Bad og toalett § 12-9 første ledd og bokstav a
    - e. Balkong og terrasse § 12-11 tredje ledd bokstav a og b -
  2. Dør og port - § 12-15 fjerde ledd
  3. Fjerning av krav om universell utforming av felles uteareal for større boligområde § 8-2 første ledd og bokstav b -r.
  4. Redusert krav til stigningsforhold for gangatkomst til bolig § 8-6 første ledd – og rampe - § 12-18 annet ledd
- Andre redaksjonelle endringsforslag:
5. Endret krav til utgang fra branncelle i risikoklasse 4 § 11-13 tredje ledd.
  6. Dør port mv § 12-15 tredje ledd og bokstav b.
  7. **Vindu og andre glassfelt § 12-20 første ledd og bokstav a.**
  8. Krav til rom og annet oppholdsareal § 12-7

9. Støy fra byggtekniske innstallasjoner og utendørs lydkilder § 13-9
10. Generelle krav til løfteinnredninger § 15-11 første ledd
11. Rekkverk § 12-17 annet og tredje ledd

Rogaland fylkeskommune har følgende innspill og kommentarer til departementets forslag:

### **Generelle kommentarer**

Rogaland fylkeskommune har jobbet systematisk med universell utforming i en årrekke med å følge opp fylkesdelplan for universell utforming. Etter at teknisk forskrift (TEK10) ble vedtatt har dette arbeidet blitt lettere å følge opp i forhold til nye bygg og renovering av eldre bygg. Denne er i så måte et godt verktøy for å nå våre målsettinger i fylkesdelplanen om å utforme et samfunn som er tilgjengelig for alle.

Fylkeskommunen er fornøyd med at regjeringen understreker at prinsippet om universell utforming fortsatt står fast. Vi er imidlertid kritisk til at det hovedsakelig kun tas opp de punkter som berører krav til tilgjengelighet og universell utforming til revidering. Dette gir et negativt signal om at det spesielt er krav som gjelder disse punktene som det er behov for å endre, i motsetning til for eksempel krav til miljø og energi som også er en del av regelverket.

Vi vil minne om at det ble lagt ned mye forskning og god brukermedvirkning i utarbeidelsen av TEK 10.

Det har vært forsket en hel del på disse temaene de siste tiårene blant annet av Sintef Byggforsk. Fagpersoner her peker på at de har særlig sett på snusirkler, passasjer og behovet for sideplass på toaletter. Deres resultater samsvarer med grundige undersøkelser foretatt i Tyskland og Italia. I forsøkene er ikke snusirkelen på 1,5 meter satt for de mest plasskrevende stolene, heller tvert imot. Utgangspunktet har hele tiden vært manuelle rullestoler med brukere som har god førlighet i overkroppen. Men uttesting er metodemessig vanskelig, og det vil alltid være basert på en politisk vurdering av hvor mange og hvilke grupper som skal inkluderes.

Som enkeltindivid ønsker alle å kunne mestre og å ha kontroll over eget liv og å kunne delta ut fra egne forutsetninger og ønsker. For å kunne få dette til må vi sammen utvikle et inkluderende samfunn i et langsiktig perspektiv. Både offentlig forvaltning og privat næringsliv har dette samfunnsansvaret.

Diskusjonen rundt kravene til universell utforming i TEK10 har pågått en tid og denne har gått ut på at disse kravene er et fordyrende element. Det kan virke som om departementet har latt seg påvirke av kampanjen mot kravene til universell utforming fra deler av byggenæringens side når disse kravene nå foreslås endret.

Det er lett å få inntrykk av at kravene til tilgjengelighet er en hovedårsak til at boligprisene i dagens marked stiger og at dette utelukker mange mennesker fra å etablere seg i markedet – spesielt unge. Dette er beklagelig fordi det også innen næringen selv er andre synspunkter i saken, (for eksempel fra Skanskas side), og fordi så vel norsk som internasjonal forskning avviser at det er krav til tilgjengelighet og universell utforming som er spesielt fordyrende for nye boliger.

Kostnader ved tilgjengelighetskrav må settes opp mot samfunnsmessig gevinst ved f.eks. at flere kan fortsette å bo i egen bolig fremfor å flytte på en institusjon, jfr. nedenfor stående demografiske utvikling i Norge og Europa. I tillegg er bedre bokvalitet og trivsel også en gevinst, ikke minst for de som kun har økonomi til å bo i mindre boliger – ungdom,

enslige og minstepensjonister.

Rundt 1/4 av befolkningen i Norge vil om noen år være over 67 år (SSBs befolkningsfremskrivning). I følge bl.a. svensk forskning vil det være 80 % sjanse for at eldre eller personer med nedsatt funksjonsevne vil bo i en bolig i løpet av boligens eksistens – det er derfor et stort eksisterende og fremtidig marked for universelt utformede boliger i landet. Behovet for institusjonsplasser, f.eks. sykehjem vil minske jo større andel av boligmassen som er universelt utformet.

Kostnader knyttet til universell utforming av nye boliger utgjør kun 2 % av de totale byggekostnader for nye boliger, dersom korrekt planlegging og løsning er foretatt. Dette kommer frem av beregninger foretatt av Sintef i Norge og europeisk forskning som utgjør grunnlaget også for EUs beregninger. Det er derfor etter fylkeskommunens oppfatning uheldig at departementet åpenbart tar utgangspunkt i anslag som er gjort kun av enkelte aktører innen norsk byggenæring. Det mest kostnadsdrivende i byggenæringen er tomtepriser og infrastruktur.

Sett i et internasjonalt perspektiv så har EU gitt europeiske standardiseringsorganisasjoner mandat til å utvikle standarder for universell utforming av byggverk til bruk av det offentlige. Dette vil bli brukt som referanse for fremtidig europeisk tilgjengelighetslovgivning (European Accessibility Act) og ved offentlige anskaffelser i EØS området. Ved å svekke krav til universell utforming fra norske bygningsaktørers side svekker man også norsk konkurranseevne på det fremtidige europeiske markedet. EU legger i økt grad vekt på tilgjengelighetskrav ved offentlige anskaffelser, på bakgrunn av den nevnte demografiske utviklingen.

Fylkeskommunen minner om FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne som Norge ratifiserte i fjor sommer. Konvensjonens hovedformål er å sikre personer med nedsatte funksjonsevner like muligheter med den øvrige befolkningen. Norge er forpliktet til å ivareta hensynet til mennesker med funksjonsnedsettelse og til å treffe alle lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak som er hensiktsmessige for å oppfylle konvensjonen.

Når det gjelder målsettingen om «å gjøre det enklere og rimeligere å komme seg inn i boligmarkedet og eie sin egen bolig» støtter fylkeskommunen dette, men oppfatter at departementet tar fatt i feil ende for å løse disse utfordringene.

Det er nødvendig å styrke kompetansen og forståelsen for tilgjengelige bygg og anlegg i byggenæringen og for innovativ tenkning og god planlegging for å sikre tilgang for alle til boligmarkedet. Fylkeskommunen vil understreke at det kun er mellom 7 og 10 % av dagens boliger som har besøkstilgjengelighet (det foreligger ikke statistikk over universelt utformede boliger), mens nye boliger utgjør rundt 1 % av boligmassen. Dette viser at det er et stort behov for universell utforming av boliger.

**Rogaland fylkeskommune har følgende kommentarer og innspill til departementets forslag (begrenset til foreslåtte endringer som gjelder universell utforming):**

**Punkt 1 a)**

Krav om tilgjengelig boenhet § 12-2 første ledd: Det foreslås at «Det er tilstrekkelig at inntil 50 % av boenheter på maksimalt 50 m<sup>2</sup> BRA med ett eller to rom for varig opphold i bygning, oppfyller kravene».

*Fylkeskommunens kommentar:*

Fylkeskommunen kan støtte at enkelte mindre boliger kan unntas fra kravene, men forslaget om 50 % unntak for boliger på 50 m<sup>2</sup> BRA eller mindre i en bygning vil bidra sterkt til en dårlig bostandard og levevilkår for de gruppene som nettopp vil dominere beboermassen i slike boliger, som minstepensjonister, enslige og ungdom, for ikke å snakke om personer med nedsatt funksjonsevne. Kravene til studentboliger ble av forrige regjering redusert med 80 % til 20 % av nye boliger med begrunnelse i at man bare midlertidig er beboer i studentboliger. En ting er at kun 2 % av eksisterende studentboliger i Norge er tilgjengelige, en annen ting er at reduksjonen opprettholder problemene for studenter med nedsatt funksjonsevne når det gjelder å ha et sosialt liv ved å kunne besøke andre, kollokvare osv. Prinsippet om lik rett til utdanning og arbeid blir dermed skadelidende. Fylkeskommunen ønsker ikke at en slik situasjon skal utvides til å omfatte alminnelige nye boliger også. I stedet foreslår Fylkeskommunen at unntak gjøres i bomiljøer som er rettet spesielt mot unge som kommer til å oppholde seg i bokollektiver i en begrenset tidsperiode, for eksempel hybelbygg for unge og lignende.

**Punkt 1 b)**

Krav til rom og annet oppholdsareal 12-7 annet ledd: Det foreslås at «For rom med samme funksjon er det tilstrekkelig at minst ett har snuareal med diameter på minimum 1,4 m. Rom skal utformes slik at rullestolbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte».

*Fylkeskommunens kommentar:*

I henhold til rapporten fra Gjøvik så trengs det et rektangel for å snu en rullestol, der 1,3 m kan holde i bredden, men hvor det trenges 1,8 m i lengderetning. Skal en plassere et slikt rektangel på for eksempel et kjøkken, vil det faktisk kreve mer plass enn en snusirkel på 1,5 m. Fylkeskommunen ønsker at krav om snusirkel/fri plass fortsatt skal være på 1,5 m.

**Punkt 1 c)**

Entre og garderobe § 12-8 første ledd: Det foreslås at «Entre/inngang i tilgjengelig boenhet skal ha fri passasje utenfor møbleringssone og plass til snusirkel med diameter 1,4 m for rullestol utenfor dørens slagradius».

*Fylkeskommunens kommentar:*

Med tanke på at barnevogner, rullestol- og rullatorbrukere trenger mer plass, ønsker Fylkeskommunen at snusirkel/fri plass fortsatt skal ha 1,5 m i diameter.

**Punkt 1 d)**

Bad og toalett § 12-9 første ledd og bokstav a. Det foreslås at: «Boenhet skal ha minst ett bad og toalett der følgende skal være oppfylt:

a) Størrelse og planløsning skal være slik at det er fri gulvplass til en snusirkel med diameter på minimum 1,4 m foran toalett, minimum 0,9 m fri gulvplass på den ene siden av toalettet og minimum 0,2 m på den andre siden. Det skal være fri passasjebredde på 0,9 m fram til fri plass ved siden av toalett».

*Fylkeskommunens kommentar:*

Fylkeskommunen ønsker at gjeldende bestemmelse beholdes.

### **Punkt 1 e)**

Balkong og terrasse § 12-11 tredje ledd og bokstav a og b. Det foreslås at: «For bygning med krav til tilgjengelig boenhet og byggverk med krav om universell utforming skal følgende være oppfylt:

b) I byggverk med krav om universell utforming skal balkong, terrasse og uteplass ha fri gulvplass for rullestol som gir plass til snusirkel med diameter 1,5 m utenfor dørens slagradius.

c) I bygning med krav om tilgjengelig boenhet skal minst en balkong, terrasse og uteplass ha fri gulvplass for rullestol som gir plass til snusirkel med diameter 1,4 m utenfor dørens slagradius».

#### *Fylkeskommunens kommentar:*

Fylkeskommunen ønsker at opprinnelig bestemmelse fortsatt skal gjelde.

Fylkeskommunen kan ikke forstå at en beboer ikke skal kunne ha tilgang til alle rom i boligen refererer til argumentet om mestring over eget liv.

### **Punkt 2**

Dør, port mv. § 12-15 fjerde ledd. Det foreslås at «I bygning med krav om tilgjengelig boenhet gjelder første til tredje ledd, med unntak av tredje ledd bokstav a. Tredje ledd bokstav e gjelder bare for inngangsdør, dør til balkong og terrasse og for dør til rom med krav om tilgjengelighet».

#### *Fylkeskommunens kommentar:*

Fylkeskommunen ønsker at gjeldende bestemmelse beholdes.

### **Punkt 3**

Uteareal med krav om universell utforming § 8-2 første ledd og bokstav b. Det foreslås at: «Følgende uteareal skal være universelt utformet slik det følger av bestemmelser i forskriften:

a) uteareal for allmennheten

b) uteareal for boligbygning med krav om heis

c) uteareal for byggverk for publikum

d) uteareal for arbeidsbygning»

#### *Fylkeskommunens kommentar:*

Fylkeskommunen ønsker punkt b) endret til felles uteareal for større boligområde (slik formulering i dagens regelverk er). Dette fordi også tilgjengelige boliger trenger utearealer selv om de ikke har krav om heis.

### **Punkt 4**

Gangatkomst til byggverk. § 8-6 første ledd. Det foreslås at: «§ 8-6 Gangatkomst til byggverk: Gangatkomst til bygning med boenhet skal være trinnfri og ikke ha større stigning enn 1:15. For kortere strekning inntil 3,0 m kan stigning være maksimum 1:12. For hver 0,6 m høydeforskjell skal det være hvileplan med lengde minimum 1,5 m. Dersom terrenget er for bratt til at kravet om stigningsforhold kan oppnås, gjelder ikke kravet om trinnfrihet og stigning til bygning med boenhet uten krav om heis.»

#### *Fylkeskommunens kommentar:*

Fylkeskommunen går i mot en endring fra 1:20 til 1:15 og ønsker at opprinnelig krav beholdes.

Rampe § 12-18 annet ledd. Det foreslås at: «Rampe skal ha jevnt og sklisikkert dekke og stigning maksimum 1:20. For strekning under 3,0 m kan stigningen være maksimum 1:12. For hver 0,6 m høydeforskjell skal det være et horisontalt hvileplan med lengde minimum 1,5 m. Rampe tilknyttet bygning med boenhet skal ha stigning maksimum 1:15».

*Fylkeskommunens kommentar:*

Fylkeskommunen er for tillegget, men ønsker stigning på maksimum 1:20 på rampe tilknyttet bygning med boenhet.

**Andre redaksjonelle endringsforslag:**

**Punkt 5**

Endret krav til utgang fra branncelle i risikoklasse 4 § 11-13 tredje ledd. Brannceller som består av flere etasjer, eller har mellometasje, skal ha minst én utgang fra hver etasje. I byggverk i risikoklasse 1, 2, 3 og 4 kan utgangen fra disse planene, utenom inngangsplanet, være vindu som er tilrettelagt for sikker rømning. I branncelle i byggverk i risikoklasse 4 med automatisk slokkeanlegg kan øverste plan ha utgang via nærmeste underliggende plan.

*Fylkeskommunens kommentar:*

Fylkeskommunen støtter forslaget.

**Punkt 6**

Dør port mv § 12-15 tredje ledd og bokstav b. I byggverk med krav om universell utforming gjelder i tillegg til første og annet ledd følgende:

b) Dør som er beregnet for manuell åpning skal kunne åpnes med åpningskraft på maksimum 30 N. Kravet gjelder for dører til og i hovedatkomst og hovedrømningsvei. I bygning med krav om tilgjengelig boenhet gjelder første til tredje ledd, med unntak av tredje ledd bokstav a. Kravet om åpningskraft på maksimum 30 N gjelder for dører i alle atkomst- og rømningsveier.

*Fylkeskommunens kommentar:*

Alle har opplevd utfordringene med tunge dører og hendene fulle i bæreposer. Mange sliter med nedsatt kraft i hender – også rullestolbrukere. Fylkeskommunen ønsker at kravet er maksimum 20 N for dører til og i hovedatkomst og hovedrømningsvei og for dører i alle atkomster og rømningsveier.

**Punkt 7**

Vindu og andre glassfelt § 12-20 første ledd og bokstav a. Vindu og andre glassfelt som ved knusing kan volde skade på person eller husdyr, skal sikres mot sammenstøt og fall. Sikring kan utføres ved brystning med høyde minimum 0,8 m opp til glassfelt, personsikkerhetsrute eller på annen måte. Følgende gjelder uansett:

a) I bygning med boenhet skal vindu og andre glassfelt være sikret.

*Fylkeskommunens kommentar:*

Fylkeskommunen støtter forslaget.

**Punkt 8**

Krav til rom og annet oppholdsareal § 12-7. Tilgjengelig boenhet skal være dimensjonert for rullestol på inngangsplanet. Rom skal ha trinnfri tilgang og snuareal med diameter på

minimum 1,5 m. Rom skal utformes slik at rullestolbruker kan betjene nødvendige funksjoner på en tilfredsstillende måte.

*Fylkeskommunens kommentar:*

Fylkeskommunen støtter forslaget.

### **Punkt 9**

Støy fra bygningstekniske installasjoner og utendørs lydkilder § 13-9. Byggverk skal, med hensyn på støy fra utendørs kilder, plasseres, prosjekteres, og utføres slik at det sikres tilfredsstillende lydforhold i byggverk og på uteoppholdsareal avsatt for rekreasjon og lek. Dette gjelder også støy fra strukturlydkilder.

*Fylkeskommunens kommentar:*

Fylkeskommunen støtter forslaget.

### **Punkt 10**

Generelle krav til løfteinnredninger § 15-11 første ledd. Bestemmelsen gjelder for løfteinnretninger som beskrevet i forskrift om omsetning og dokumentasjon av produkter til byggverk § 16.

*Fylkeskommunens kommentar:*

Fylkeskommunen støtter forslaget.

### **Punkt 11**

Rekkverk § 12-17 annet og tredje ledd. Det foreslås at: «For rekkverk i trapper og ramper skal følgende minst være oppfylt:

- a) Høyde på rekkverk skal være minimum 0,9 m. Dette omfatter også rekkverk på repos og hvileplan.
- b) Håndlist skal være i høyde 0,9 m over gulv/trinn.

Høyde på rekkverk ved balkonger, tribuner, passasjer og lignende skal være minimum 1,0 m. Der nivåforskjellen er mer enn 10,0 m, skal rekkverk ha en høyde på minimum 1,2 m.

*Fylkeskommunens kommentar:*

Fylkeskommunen avviser forslaget til punkt a) og b) og viser til Norsk Standard NS 11001-2 Pkt. 10.2.2 der kravet er at i felles trapper i boliger skal det være montert håndlister i to høyder på begge sider i trappeløpet, og disse skal monteres i høyder på henholdsvis 700 mm og 900 mm. Fylkeskommunen ønsker at dagens krav opprettholdes.

Fylkeskommunen støtter forslaget til høyde på rekkverk ved balkonger mm.

### **Konklusjon**

Fylkeskommunen støtter behovet for å gjøre det enklere og billigere å bygge boliger, men mener at en svekkelse av dagens krav om universell utforming enten i form av unntak for 50 % av nye boliger på 50 m<sup>2</sup> BRA eller mindre i en bygning, eller svekkelse av selve kravene i dagens TEK10,- ikke er veien å gå. Det er ikke faktagrunnlag for påstanden om at det er kravene til universell utforming i dagens bestemmelser som er årsak til de høye prisene på boligmarkedet. I stedet for en generell reduksjon i mengden nye boliger som skal omfattes av unntak anbefaler Fylkeskommunen en målrettet tilnærming der behovene er utgangspunktet. For eksempel bør det kunne vurderes om kravene kan reduseres i boliger som skal bebos midlertidig av ungdom (ikke studentboliger) eller andre.

Når det gjelder departementets andre alternativ, at krav til snusirkel reduseres fra 1,5 m til 1,4 m og skal gjelde i kun ett rom av hver funksjon, finner Fylkeskommunen dette merkverdig. I de fleste land det er vanlig å sammenligne seg med er en standard snusirkel 1,5 meter. I tidligere uttalelser har departementet vist til kravet om 1,3 meter i Sverige, men Sverige er etter Fylkeskommunens kjennskap et av veldig få, om ikke det eneste land med en så liten snusirkel og Fylkeskommunen kjenner til at brukerne i Sverige ikke er fornøyd med dagens bestemmelse.

Fylkeskommunen minner om at krav til universell utforming ikke er «rullestolkrav» (slik de nevnte aktører innen bolignæringen har kalt dem), men krav som kommer alle beboere til gode ved at det er bedre plass også i små boliger for eldre, gravide, folk som har en skade eller kommer hjem etter endt sykehusopphold og alle andre.

Fylkeskommunen legger stor vekt på mulighetene for at alle skal ha et eget hjem å bo i, og menneskerettigheten vi har som enkeltindivid for like muligheter til å leve våre liv. Det er også utvilsomt en samfunnsøkonomisk besparelse å møte eldrebølgen ved å bygge flere boliger universelt utformet, slik at vi kan bo hjemme så lenge som mulig i livets siste fase.

Fylkeskommunen konkluderer derfor med at dagens lovgivning må opprettholdes, med de unntak som er anført i punktene over.

Rogaland fylkeskommune fikk utsatt høringsfrist til 15.09.14. Vi har dessverre ikke rukket en politisk behandling av våre uttalelser og vil ettersende disse dersom det skulle bli noen endringer.

Med hilsen

Linda Nilsen Ask  
rådgiver

*Dette dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.*